

4. Material of working group meeting to resolve the legal status of territorial communities of villages, towns and cities that are staying in other local communities, chaired by the minister of regional development, construction and housing and communal services of Ukraine A. M. Bliznyuk 03.07.2012. Official site of Ministry of Regional development, construction and housing and communal services of Ukraine. – [Web resource]: - Access mode: <http://minregion.gov.ua/attachments/files/reg.rozvutok/organizaciivladu/Prezentacii.pdf>

Рецензент: Орлатий М.К., д.е.н., професор

УДК 351

Ніжніков М. Л.,

здобувач академії муніципального управління

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто сфери і напрями системи державної підтримки аграрного сектору в Україні. Зазначено, що сукупність інструментів державного регулювання, які забезпечують сільськогосподарським виробникам прийнятні умови ведення діяльності, утворює сегмент державної підтримки. Визначено проблемні аспекти існуючої системи державної підтримки аграрного сектору. Запропоновано напрями розвитку системи державної підтримки аграрного сектору, а саме: система державної підтримки в цілому; система державної підтримки на регіональному рівні; субсидування кредиту, програми лізингу; субсидування внесків на страхування; закупівельні та товарні інтервенції.

Ключові слова: аграрний сектор, державна підтримка, класифікація, методи, форми

Нижников М. Л.,

соискатель академии муниципального управления

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ АГРАРНОГО СЕКТОРА В УСЛОВИЯХ СИСТЕМНОГО МОДЕРНИЗАЦИИ

Аннотация. Рассмотрены сферы и направления системы государственной поддержки аграрного сектора в Украине. Отмечено, что совокупность инструментов государственного регулирования, обеспечивающих сельскохозяйственным производителям приемлемые условия ведения деятельности, образует сегмент государственной поддержки. Определены проблемные аспекты существующей системы государственной поддержки аграрного сектора. Предложены направления развития системы государственной поддержки аграрного сектора, а именно: система государственной поддержки в целом; система государственной поддержки на региональном уровне; субсидирование кредита, программы лизинга; субсидирование взносов на страхование; закупочные и товарные интервенции.

Ключевые слова: аграрный сектор, государственная поддержка, классификация, методы, формы

Nizhnikov M.L.,

Competitor Academy of Municipal Management

DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF STATE SUPPORT TO THE AGRICULTURAL SECTOR UNDER THE SYSTEM MODERNIZATION

Summary. State support for the agricultural sector is an integral part of management of development of agriculture in any country. From its effectiveness depends largely on the level of food security, the economic results of agricultural production, the pace of its development, the condition of rural areas. The national system of state support to the agricultural sector, developed in the first decade of the twenty-first century, have matured considerably. First of all, they are due to serious deficiencies inherent in the system that hinder overcoming the crisis in modern agricultural production. Another important factor requiring modification forms of support, an increase in its size, is Ukraine's entry into the World Trade Organization.

The agricultural sector as one of the specific, a non-exclusive and non-protected industries, taking into account its specific purpose and role in the welfare of the population and the country's food security requires a balanced state policy of protectionism and support. The set of instruments of state regulation, which provide agricultural producers acceptable conditions of operation, forms a segment of the public support. State support is considered by us in three basic forms, including direct (direct budgetary payments); indirect (budget are stimulatory); conditionally direct (indirect) (through organizational and economic measures are often not directly related to the agricultural sector of the economy).

Analyzing the existing measures to support the agricultural sector, it can be concluded that their impact is carried out in two main directions. Firstly, the solution of short-term problems associated with income support agricultural producers by artificially lowering the cost of production, subsidies for certain products and others. But while such forms of support does not always contribute to the intensification of production, the introduction of new techniques and technologies, increasing productivity in the agricultural sector, or minimal effect on these processes. Second, measures to address long-term problems related to the technical and economic development, promote the introduction of intensive farming methods, and thus improve the efficiency of agricultural production.

The country has developed a well-developed system of state support aimed at promoting agricultural producers in the implementation of industrial and commercial activity. The volumes of the allocated funds, new directions of state participation. However, the final results of the support are low, as evidenced by the low level of competitiveness of domestic agribusiness compared to foreign ones. One of the main reasons scientists see the complex problems which is currently characterized by a system of state support and its individual components. Based on the research inherent to systematize this sphere of government influence shortcomings and recommend appropriate ways of.

Keywords: agricultural sector, government support, classification, methods, forms.

Вступ. Державна підтримка аграрного сектору є невід'ємним елементом управління розвитком агропромислового комплексу в будь-якій країні. Від її ефективності багато в чому залежить рівень продовольчої безпеки, економічні результати аграрного виробництва, темпи його розвитку, стан сільських територій. В національній системі державної підтримки аграрного сектора, яка склалася першому десятилітті ХХІ століття, назріли значних змін. Перш за все, вони обумовлені серйозними недоліками, властивими даній системі, які стримують подолання кризових явищ в сучасному аграрному виробництві. Іншим найважливішим фактором, що вимагає модифікації форм підтримки, збільшення її розмірів, є вступ України до Світової організації торгівлі. Умови

надання бюджетних коштів агровиробникам, які здебільшого потрапляють під обмеження, визначені правилами СОТ. Майбутні в зв'язку з цим скорочення обсягів прямої підтримки аграріїв за рядом традиційних напрямів обумовлює необхідність активного пошуку шляхів коригування існуючих та конструювання нових форм державної підтримки. Це особливо важливо стосовно регіональних системам державного сприяння агробізнесу з урахуванням обмежених можливостей регіональних бюджетів.

Основні положення сучасних теорій державної підтримки та необхідності її здійснення в аграрному секторі викладені в працях відомих вітчизняних та закордонних вчених, таких як М. Бетлія, О. Бородіної, Н. Головченко, А. Діброва, М. Дем'яненко, К. Мельника, Т. Олійник та багато інших.

Постановка завдання. За радянських часів сільськогосподарські підприємства мали достатньо коштів для розширеного відтворення виробництва та забезпечували рівень рентабельності близько 40%. Проте в ході ринкових перетворень аграрний сектор залишився без державної опіки та адекватної новим умовам господарювання фінансової підтримки для забезпечення прибутковості виробництва та утримання наявної інфраструктури села.

Звісно, виправити ситуацію неможливо без значних капіталовкладень та створення стимулів для прийняття високого ступеня ризику й реалізації продуктивного інвестування, а особливо активної ролі з боку держави. Саме їй належить захистити вітчизняного виробника від цінового диктату монополій, технологічної відсталості галузей. Ефективне державне регулювання галузі необхідне для подолання кризових явищ і забезпечення подальшого інтенсивного розвитку аграрного сектора економіки.

Таким чином у роботі ставиться завдання визначити недоліки та напрями розвитку існуючої системи державної підтримки аграрного сектору.

Результати. Державна підтримка є лише складовою частиною системи державного регулювання. Піднесення аграрного сектору в Україні залежить від державної підтримки. Це означає, що держава: бере на себе витрати на проведення наукових досліджень у галузі сільського господарства, а також на підготовку кадрів; за рахунок державних коштів здійснює охорону зовнішнього середовища, низку економічних заходів; надає сільськогосподарським підприємствам і фермерам фінансову допомогу переважно у вигляді кредитів; контролює ціни і забезпечує їхній паритет, який полягає в тому, що кожного року сільський виробник в обмін на певний обсяг сільськогосподарської продукції має отримувати відповідну кількість товарів і послуг [3].

Аграрний сектор як один із специфічних, немонопольних і незахищених галузей, зважаючи на його особливе призначення і роль у забезпеченні добробуту населення й продовольчої безпеки країни, потребує виваженої державної політики протекціонізму та підтримки [1]. Сукупність інструментів державного регулювання, які забезпечують сільськогосподарським виробникам прийнятні

умови ведення діяльності, утворює сегмент державної підтримки. Державна підтримка розглядається нами за трьома основними формами, серед яких: пряма (прямі бюджетні виплати); непряма (бюджетні кошти носять стимулюючий характер); умовно-пряма (опосередкована) (через організаційно-економічні заходи, найчастіше прямо не пов'язані з аграрним сектором економіки).

Різноманіття форм державної підтримки сприяло створенню багатоканальної системи державної підтримки галузі. Так, на державному рівні можна виділити форму прямої бюджетної підтримки: надання субсидій на сільськогосподарське виробництво і матеріально-технічні ресурси; субсидування короткострокового та інвестиційного кредитування підприємств і організацій АПК; надання субсидій на компенсацію частини витрат агротоваровиробників на страхування врожаю сільськогосподарських культур; субсидії на витрати капітального характеру та ін.

Форма непрямой підтримки, на цьому ж рівні, полягає у здійсненні закупівель сільгосппродукції і продовольства для державних потреб; регулюванні виробничого ринку, за допомогою проведення закупівельних і товарних інтервенцій із зерном; захисту економічних інтересів товаровиробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в сфері АПК та ін.

Умовно-пряма (опосередкована) підтримка – це форма підтримки, при якій відбувається зміцнення виробничого потенціалу і позицій на споживчому ринку через опосередковані форми. Форма опосередкованої підтримки на державному рівні представлена заходами щодо забезпечення сприятливих організаційно-економічних умов функціонування агротоваровиробників. Серед них заходи з реструктуризації заборгованості сільськогосподарських товаровиробників по платежах до бюджету всіх рівнів, державні позабюджетні фонди, постачальникам енергетичних та інших матеріально-технічних ресурсів; створення спеціального податкового режиму; підтримки аграрної науки; реалізації державних програм і загальнонаціональних проектів.

В Україні сталий розвиток аграрного сектору, який спирається на державну підтримку, має велике значення з погляду забезпечення продовольчої безпеки країни, забезпечення зайнятості певної частини населення, а також із позицій збільшення експортного потенціалу країни, особливо з огляду на формування від'ємного сальдо зовнішньоекономічного балансу країни останніми роками [2].

Доцільність підтримки аграрного сектору в Україні визнана на законодавчому рівні. Спочатку був прийнятий Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» (від 17.10.1990 р.), пізніше Закони України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 рр.» (18.01.2001 р), «Про державну підтримку сільського господарства України» (від 24.06.2004 р.), «Про основні засади державної аграрної політики на період до

2015 року» (18.10.2005 р), якими встановлені певні нормативи й механізми фінансування сільського господарства з державного бюджету. У розвиток вищезазначених законів Кабінет Міністрів України постановою від 19.09.2007 р. затвердив Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2025 року.

Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004р. визначає основи державної політики у бюджетній, кредитній, ціновій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення.

Відповідно до Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» державна підтримка здійснюється за такими напрямками: державне регулювання цін окремих видів сільськогосподарської продукції; державне регулювання ринку сільськогосподарського страхування; інші види підтримки виробників сільськогосподарської продукції та аграрного ринку (державні заставні закупівлі зерна, кредитна підтримка виробників сільськогосподарської продукції (кредитна субсидія), дерегуляція українського ринку сільськогосподарської продукції та заборона дискримінації прав її власників; державна підтримка виробників продукції тваринництва; інші види державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Аналізуючи існуючі заходи підтримки аграрного сектора, можна зробити висновок, що їх вплив здійснюється у двох основних напрямках. По-перше, це рішення короткострокових завдань, пов'язаних з підтримкою доходів аграрних товаровиробників шляхом штучного зниження витрат виробництва, дотування певних видів продукції та ін. Але при цьому такі форми підтримки не завжди сприяють інтенсифікації виробництва, впровадження нової техніки і технологій, підвищенню продуктивності праці в аграрному секторі, або надають мінімальний вплив на ці процеси. По-друге, заходи, спрямовані на вирішення довгострокових завдань, пов'язаних з техніко-економічним розвитком, сприяють впровадженню інтенсивних методів господарювання, а значить підвищенню ефективності аграрного виробництва.

В країні склалася досить розвинена система державної підтримки, спрямована на сприяння сільгосптоваровиробникам у здійсненні виробничої і комерційної діяльності. Зростають обсяги виділених коштів, з'являються нові напрями державної участі. Однак кінцеві результати наданої підтримки невисокі, про що свідчить низький рівень конкурентоспроможності вітчизняного агробізнесу в порівнянні з закордонним. Одну з основних причин цього вчені бачать в комплексі проблем, якими в даний час характеризується система державної підтримки та окремі її компоненти. На основі проведеного дослідження систематизуємо властиві цій сфері державного впливу недоліки та рекомендуємо відповідні шляхи розвитку (табл.).

Таблиця

Недоліки та напрями розвитку існуючої системи державної підтримки аграрного сектору

Сфери і напрями підтримки	Недоліки	Напрями розвитку
Система держпідтримки в цілому	<ul style="list-style-type: none"> - структурна невідповідність правилам СОТ; - недостатній рівень фінансування та несвоєчасне надання фінансових ресурсів; - різна ступінь доступності для різних господарюючих суб'єктів; - недовикористання стимулюючого потенціалу виплат 	<ul style="list-style-type: none"> - перехід від прямого субсидування виробництва до підтримки прибутковості галузі, яка визначається в розрахунку на 1 га посівів; - створення земельних банків для розвитку іпотеки; - посилення соціальних і екологічних аспектів підтримки; - розвиток непрямих заходів підтримки
Система держпідтримки на регіональному рівні	<ul style="list-style-type: none"> - нестача коштів на реалізацію власних програм, які враховують регіональні особливості; - велика кількість недостатньо узгоджених програм; - необхідність співфінансування державних програм; - відсутність державного замовлення на виробництво продукції 	<ul style="list-style-type: none"> - узгодження заходів з урахуванням вимог СОТ; - стимулювання дотримання регіональних пріоритетів; - формування продовольчих резервів для допомоги малозабезпеченому населенню; - створення регіональних заставних фондів
Субсидування кредиту, програми лізингу	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність необхідної застави у господарств; - недоступність для підприємств з важким фінансовим станом; - складна процедура оформлення документів для отримання субсидій; - зростання «закредитованості» сільгосптоваровиробників 	<ul style="list-style-type: none"> - зміна умов надання з урахуванням обмежень СОТ; - використання у вигляді застави майбутнього врожаю; - свобода у виборі банку для пільгового кредитування; - зміна порядку отримання субсидій; - надання субсидій на придбання техніки безпосередньо виробником
Субсидування внесків на страхування	<ul style="list-style-type: none"> - ситуації невилплати відшкодувань у страхових випадках; - часовий розрив між страховим випадком і відшкодуванням; - існування ризиків, що перевищують можливості страховиків 	<ul style="list-style-type: none"> - розробка єдиної методології сільськогосподарського страхування та врегулювання страхових випадків; - створення механізмів перестраховування; - ув'язка інших заходів підтримки зі страхуванням
Закупівельні та товарні інтервенції	<ul style="list-style-type: none"> - недостатньо оперативний механізм залучення кредитів банків для інтервенцій; - несвоєчасне інформування учасників; - недосконалість системи зберігання зерна 	<ul style="list-style-type: none"> - створення спеціального фінансового фонду цільового призначення; - надання експортних функцій системі державних зернових інтервенцій

Але запропонована систематизація не носить вичерпний характер, так як при проектуванні та реалізації практично кожної з форм державної підтримки можна виявити певні проблеми, а також резерви її вдосконалення.

В Україні сталий розвиток аграрного сектору, який спирається на державну підтримку, має велике значення з погляду забезпечення продовольчої безпеки країни, забезпечення зайнятості певної частини населення, а також із позицій збільшення експортного потенціалу країни, особливо з огляду на формування від'ємного сальдо зовнішньоекономічного балансу країни останніми роками.

Висновки. Отже, нами було визначено проблемні аспекти існуючої системи державної підтримки аграрного сектору. Запропоновано напрями розвитку системи державної підтримки аграрного сектору, а саме: система державної підтримки в цілому; система державної підтримки на регіональному рівні; субсидування кредиту, програми лізингу; субсидування внесків на страхування; закупівельні та товарні інтервенції. Але запропонована систематизація не носить вичерпний характер, так як при проектуванні та реалізації практично кожної з форм державної підтримки можна виявити певні проблеми, а також резерви її вдосконалення. При цьому необхідно визначитися з концептуальними підходами, зокрема уточнити принципи державної підтримки з урахуванням мінливих умов господарювання.

Список використаних джерел:

1. Даниленко А.С. Державна підтримка аграрного сектору економіки в контексті формування передумов для сталого економічного розвитку / А.С.Даниленко. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_1/235.pdf
2. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми: монографія / [О.М. Бородіна, М.Г. Бетлій, Н.М. Головченко та ін.]. – К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ, 2008. – 264 с.
3. Олійник Т.І. Державна підтримка аграрного сектору економіки України / Т.І. Олійник // Економіка АПК. – 2009. – №7. – С.80 -86.

References:

1. Danilenko, A.S. (2011), "State support for the agricultural sector in the context of the formation of the prerequisites for sustainable economic development", *Natsional'na biblioteka imeni Vernads'koho*, [Online], vol. 1, available at: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_1/235.pdf. (Accessed 23 Jan. 2014).
2. Borodina, O.M. Betliy, M.G. Golovchenko, N.M. and other. (2008), *Derzhavna pidtrymka ahrosfery: evoliutsiia, problemy* [State support for agricultural sphere: evolution, problems], In- t ekon. ta prohnozuv. NANU, Kyiv, Ukraine.
3. Olinik, T.I. (2009), "State support for the agricultural sector of Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 80–86.

Рецензент: Жовнірчик Я.Ф., д.держ.упр., доцент